

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री ओमप्रकाश मिश्र
माननीय न्यायाधीश श्री सपना प्रधान मल्ल

आदेश

०६९-WO-१४३३

विषय: उत्प्रेषण परमादेश।

डोल्पा जिल्ला सर्मि गा.वि.स. वडा नं. २ घर भई हाल कारागार निवेदक
कार्यालय डोल्पामा थुनामा रहेको हरिबहादुर रोकाया-----१

विरुद्ध

नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय, सिंहदरबार--१

गृह मन्त्रालय, सिंहदरबार-----१

कानून, न्याय तथा संविधान सभा व्यवस्था मन्त्रालय, सिंहदरबार-----१

महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय, रामशाहपथ, काठमाडौं-----१

जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय, डोल्पा-----१ विपक्षी

डोल्पा जिल्ला अदालत-----१

जिल्ला प्रहरी कार्यालय डोल्पा-----१

जिल्ला कारागार कार्यालय डोल्पा-----१

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७ (२) बमोजिम यस अदालतमा
दर्ता हुन आएको प्रस्तुत निवेदनको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यसप्रकार रहेको छः-

म निवेदक समेत उपर डोल्पा जिल्ला सर्मि गा.वि.स. का पूर्व प्रधानपञ्च
हर्कबहादुर रोकायालाई मारेको अभियोगमा ज्यान मुद्दा चली मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी
महलको १३(३) नं. बमोजिम जन्मकैद हुने गरी डोल्पा जिल्ला अदालतबाट मिति
२०५५।७।१६।२ मा भएको फैसलाउपर म समेतको पुनरावेदन अदालत जुम्लामा

पुनरावेदन परेकोमा शुरू डोल्पा जिल्ला अदालतको फैसला सदर हुने ठहरी मिति २०५६।८।२९ मा फैसला भएको थियो। पुनरावेदन अदालत जुम्लाबाट साधक सदरका लागि सर्वोच्च अदालतमा पेस भएकोमा सर्वोच्च अदालत समेतबाट मिति २०५७।७।२९ मा पुनरावेदन अदालत जुम्लाको फैसला सदर हुने ठहरी फैसला भएको थियो। प्रस्तुत मुद्दाका सन्दर्भमा म लगायत घटना वारदातमा संलग्न सबै तत्कालीन ने.क.पा. माओवादीका सक्रिय कार्यकर्ता भएको, तत्कालीन अवस्थामा पार्टीले शोषक, जमिन्दार, सामन्त र तिनका दलाललाई सफाया गर्ने नीति अनुरूप देशैभरी धेरै सफायाका घटनाहरू भएको तथ्य कोही कसैबाट छिपेको छैन। मृतक हर्कबहादुर रोकायको सफाया गरिएको बेहोरा म लगायतले शुरू डोल्पा जिल्ला अदालतमा गरेको बयान र पुनरावेदन अदालत जुम्लामा पुनरावेदन गर्दा लिइएका जिकिर समेतबाट पुष्टि हुन्छ।

वारदातमा समान रूपमा संलग्न भई सँगसाथ भएर गएका हामीमध्येका नन्दप्रसाद न्यौपाने, नैनप्रसाद पहाडी, चन्द्रलाल बुढा, लोकबहादुर चलाउने समेतका ४ जना घटना वारदात भएपछि भाग्न उम्किन सकी तत्कालीन अवस्थामा पक्राउ पर्न नसकेकाले निजहरूका हकमा प्रस्तुत मद्दा अ.वं. १९० नं. बमोजिम मुलतवी रहेको थियो। यत्तिकैमा मलाई भेट्न आउने साथीभाईले यी चारै जनाको हकमा मुद्दा सकियो भनी कारागारभित्रै सुनाएकोमा पछि मैले बुझ्दा नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषदको मिति २०६५।७।११ को निर्णयानुसार भनी कानून, न्याय तथा संविधानसभा व्यवस्था मन्त्रालयको मिति २०६५।७।२० को पत्र महान्यायाधिवक्ता कार्यालयमार्फत हुँदै जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय डोल्पा पुगी उक्त कार्यालयले प्रतिवादी नैनप्रसाद न्यौपाने समेत जना ४ को हकमा मुलतवी रहेको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा मुद्दा फिर्ता लिने सम्बन्धमा डोला जिल्ला अदालतमा पत्राचार गरी अदालत समेतबाट सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन. २०४९ को दफा २९(१) बमोजिम मुद्दा फिर्ता गरी तामेलीमा राखिदिने गरी मिति ०६५।८।२ मा निर्णय भएको रहेछ। जुन हालसालै मात्र मलाई अधिकारकर्मीबाट थाहा हुन आयो। मलाई राज्यबाटै असमान व्यवहार गरी अन्याय गरिएको र त्यस्तो असमान एवं भेदभावपूर्ण व्यवहारलाई अदालत जस्तो सम्मानित निकायसमेतबाट बेवास्ता गरिएको छ। घटना वारदात घटाउन बढी सक्रिय रहेका प्रतिवादीहरूलाई उन्मुक्ति दिने मेरो हकमा विचारै नगरी असमान व्यवहार भएबाट उक्त मिति पश्चातको मेरो थुना गैरकानूनी एवं गैर न्यायोचित रहेकोले यस्तो गैरकानूनी थुनाबाट तत्कालै मुक्त गरी न्याय पाउने प्रभावकारी

कानूनी उपचारको बाटो नरहेको हुँदा नेपालको अन्तरिम संविधानको धारा ३२ र धारा १०७(२) बमोजिम यो निवेदन लिई सम्मानित अदालतको शरणमा आएको छु।

धेरैजना भई कुनै घटना वारदात भएको अवस्थामा कसैलाई फौजदारी कारवाहीबाट उन्मुक्ति दिने, कसैलाई कसुरदार ठहर गरी परिणाम भोगाउने कार्य गर्दा संविधानले प्रत्याभूत गरेको समानताको हक सम्बन्धी व्यवस्थाको मर्म र भावना प्रतिकूल हुन्छ। एउटै कसुरका सम्बन्धमा समान रूपको प्रतिवादी भनी अभियोग दायर भएको अवस्थामा तत्काल माग्न उम्कन सफल भएको प्राविधिक कारणबाट मुद्दा मुलतवी रहन गएको र केही प्रतिवादीहरू भाग्न उम्कन नसकी पक्राउ पर्न गएको अवस्थामा भागेकाहरूको हकमा भिन्न व्यवहार गरी सम्पूर्ण कानूनी कारवाहीबाट उन्मुक्ति दिने गरी मुद्दा फिर्ता लिनुले संवैधानिक रूपमा प्रत्याभूत गरिएको समानताको हकको घोर उल्लंघन हुन गएको छ। यसरी मुद्दा फिर्ता दिने डोल्पा जिल्ला अदालतको मिति २०६५।८।२ को निर्णय पश्चातको सम्पूर्ण अवधिको मेरो थुना सैद्धान्तिक, संवैधानिक र कानूनी रूपमा पनि गैरकानूनी र गैर न्यायोचित छ।

नेपाल नागरिक तथा राजनीतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र (ICCPR) को पक्ष राष्ट्र हो। यसबाट सिर्जित दायित्व सबैसदस्यका लागि बाध्यात्मक हुन्छ। अन्तर्राष्ट्रिय समुदायको एक जिम्मेवार सदस्य राष्ट्रको नाताले अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि, सम्झौताबाट सिर्जित दायित्वको पूर्ण पालन गर्ने गराउने दायित्व नेपाल सरकार, सरकारी अंग एवं निकायमा रहेको छ। राज्यको न्याय सम्पादनको प्रक्रियामा संलग्न अदालतहरू समेतले अनिवार्य रूपमा सन्धि जनित दायित्व पालना गर्नुपर्ने हुन्छ। यी बाध्यकारी व्यवस्थाका अलावा समानताको मूल मन्त्रको रूपमा समानलाई समान व्यवहार (Like should be treated like), कानूनको अगाडि समानता (Equality before law) (Equal protection of law) कानूनको समान प्रयोग (Equal application of law) जस्ता आधारभूत मान्यताहरूलाई हाम्रो संविधानको धारा १०० मा न्याय र कानूनका मान्य सिद्धान्तका रूपमा स्वीकारेका छन्।

यसै अदालतबाट बलराम पौडेल विरुद्ध विपक्षी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय समेत भएको उत्प्रेषण रिट निवेदनमा अदालतको फैसला निष्क्रिय वा निष्प्रभावी गर्ने गरी मुलतवी रहेकाहरूको हकमा समेत मुद्दा फिर्ता लिन मिल्ने देखिँदैन भनी बोलिएको अवस्था छ। म निवेदक सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट अन्तिम रूपमा

कसुरदार ठहर भई सजाय भोगिरहेको छु। समान स्तरका अन्य प्रतिवादीमध्ये चार जनाको हकमा मुद्दा फिर्ता लिने गरी नेपाल सरकारबाट भएको निर्णय एवं कारवाहीबाट म थुनामा रहेको व्यक्तिप्रति असमान र भेदभावपूर्ण व्यवहार हुन गएको छ। कानून र न्याय सम्पादनमा रहेका राज्यका निकायहरूका अलावा डोल्पा जिल्ला अदालत समेतबाट गैरन्यायोचित कार्य भएको छ। डोल्पा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६५।८।२।२ मा मुद्दा फिर्ता दिने निर्णय गरिँदा म प्रति विपक्षीहरूबाट भेदभावपूर्ण व्यवहार हुन गएको छ।

माथि उल्लिखित संवैधानिक र कानूनी प्रावधान, समानताको हक लगायत न्यायका मूल्य मान्यता एवं नेपाल पक्ष भएका विभिन्न मानव अधिकार सम्बन्धी महासन्धिहरूबाट उत्पन्न दायित्व विपरीत विपक्षीहरूले मलाई असमान एवं भेदभावपूर्ण व्यवहार गरेको हुँदा हालको मेरो थुना गैरकानूनी एवं गैर न्यायोचित रहेको हुँदा डोल्पा जिल्ला अदालत, पुनरावेदन अदालत जुम्ला र सर्वोच्च अदालतबाट भएको अन्तिम फैसला बदर गरी थुनामुक्त गरिदिनु भनी विपक्षीहरूका नाउँमा उत्प्रेषण परमादेश लगायत जो चाहिने आज्ञा आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने बेहोराको रिट निवेदन।

यसमा के कसो भएको हो ? निवेदकको माग बमोजिमको आदेश किन जारी हुन नपर्ने हो ? आदेश जारी हुन नपर्ने भए सोको आधार र कारण सहित यो आदेश प्राप्त भएका मितिले बाटाका म्याद बाहेक १५ दिन भित्र महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत लिखित जवाफ पेस गर्नु भनी विपक्षीहरूका नाममा यो आदेश र रिट निवेदनको प्रतिलिपि साथै राखी म्याद सूचना पठाई म्याद भित्र लिखित जवाफ परे वा अवधि नाघेपछि नियमानुसार पेस गर्नु भनी यस अदालतबाट भएको आदेश।

विभिन्न राजनैतिक दलका नेता तथा कार्यकर्ताहरू विरुद्धका विभिन्न अदालत तथा अन्य अर्धन्यायिक निकायहरूमा नेपाल सरकार वादी भई दायर रहेका संलग्न अनुसूची बमोजिमका मुद्दाहरू वृहत शान्ति सम्झौताको प्रकरण ५.२.७ को व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९ को उपदफा (१) बमोजिम फिर्ता लिने निर्णय भएको हो। सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९ ले प्रचलित कानूनबमोजिम नेपाल सरकार वादी भई हेरिने वा नेपाल सरकारको तर्फबाट चलाइएको वा नेपाल सरकारउपर परेको मुद्दा मामिला नेपाल सरकारको आदेश भएमा सरकारी वकीलले अदालतको मञ्जुरीमा फिर्ता लिन सक्ने व्यवस्था गरेको र नेपाल सरकार विरुद्ध दिलबहादुर लामा समेत (ने.का.प., २०५१, पृ. ५०४) को मुद्दामा सम्मानित अदालतबाट

सरकारी मुद्दा फिर्ता लिने सम्बन्धमा बृहत व्याख्या भएको पाइन्छ। रिट निवेदनमा उल्लिखित मुद्दा फिर्ता लिने सम्बन्धमा नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदबाट भएको निर्णय प्रक्रिया प्रारम्भ गर्ने सम्ममा मात्र सीमित रहेको छ। मुद्दा फिर्ता लिन अनुमति दिने वा नदिने भन्ने विषय सम्बन्धित जिल्ला अदालतको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने भई सोही अदालतबाट निरूपण हुने प्रकृतिको विषय हो। निवेदकलाई लागेको अभियोग प्रमाणित भई सजाय समेत अन्तिम भइसकेको भनी निवेदक स्वयंले आफ्नो निवेदनमा उल्लेख गरेको देखिँदा यस अवस्थामा सम्मानित अदालतबाट न्यायिक हस्तक्षेप गर्नुपर्ने कुनै कारण र आधार नदेखिँदा रिट निवेदन खारेजभागी छ भन्ने प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयको लिखित जवाफ।

निवेदक हरिबहादुर रोकायाउपर चलेको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा डोल्पा जिल्ला अदालतबाट जन्मकैदको सजाय ठहर भई पुनरावेदन अदालत तथा सर्वोच्च अदालतबाट समेत सोही फैसला सदर भएको छ। निवेदक सो फैसला बमोजिम नै हाल कारागारमा कैदमा रहेको अवस्था छ। अन्य प्रतिवादीहरूको हकमा नेपाल सरकारले मुद्दा फिर्ता लिने निर्णयानुसार मुद्दा फिर्ता भएको हो। यस कार्यालयको कामकारवाहीबाट निवेदकको हकमा कुनै किसिमको असमान व्यवहार नगरिएको हुँदा निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने जिल्ला प्रहरी कार्यालय डोल्पाको लिखित जवाफ।

मुद्दा फिर्ता भएका प्रतिवादीको हकमा मुद्दा फिर्ता लिने सम्बन्धी प्रचलित कानून र नेपाल सरकारबाट स्वीकृत तत्सम्बन्धी नीति एवं मापदण्डका आधारमा मुद्दा फिर्ता भएको र निवेदकको हकमा अदालतबाट प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी कसुरदार ठहरी फैसला भएको देखिँदा प्रतिवादीहरूबीच विभेद भयो भन्ने विपक्षीको जिकिर तर्कसंगत देखिँदैन। मागबमोजिमको आदेश जारी हुने अवस्था नरहेको हुँदा रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने कानून, न्याय तथा संविधान सभा मन्त्रालय र गृह मन्त्रालयको एउटै बेहोराको छुट्टाछुट्टै लिखित जवाफ।

प्रतिवादी नन्दप्रसाद न्यौपाने, नैनप्रसाद पहाडी, चन्द्रलाल बुढा र लोकबहादुर चलाउनेको हकमा मुद्दा मुलतवीबाट जगाउने गरी यस अदालतबाट मिति २०६५।८।१ मा आदेश भएको छ। निजहरूको हकमा मुलतवी रहेको कर्तव्य ज्यान मुद्दा फिर्ता लिने सम्बन्धमा नेपाल सरकारको मिति २०६५।७।११ को निर्णयको प्रतिलिपि सहित जिल्ला

सरकारी वकील कार्यालय डोल्पाको मिति २०६५।८।१ को पत्रद्वारा लेखी आएको हुँदा प्रस्तुत मुद्दा गैरसरकारी व्यक्तिको सम्पत्ति सम्बन्धी कुरामा असर पर्ने नदेखिएको एवं नेपाल सरकारले राजनैतिक प्रकृतिको मानी वृहत शान्ति सम्झौताको कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्यले मुद्दा फिर्ता लिनुपरेको आधार र कारण उल्लेख गरेको देखिन आएको हुँदा माथि उल्लिखित प्रतिवादी नन्दप्रसाद न्यौपाने, नैनप्रसाद पहाडी, चन्द्रलाल बुढा र लोकबहादुर चलाउने समेत जना चार प्रतिवादीको हकमा सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन २०४९ को दफा २९(१) बमोजिम कसुरमा मुद्दा फिर्ता गरी तामेलीमा राखिदिने ठहर्छ भनी यस डोल्पा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६५।८।२ मा आदेश भएको हो। निवेदकको हकमा सर्वोच्च अदालतबाट अन्तिम फैसला भइसकेको तथा सोही मुद्दाका फरार प्रतिवादीहरूको हकमा यस अदालतको आदेशले मुद्दा फिर्ता भइसकेको देखिँदा यस अदालतको कामकारवाहीबाट निवेदकको संवैधानिक एवं मौलिक हकमा आघात परेको नहुँदा रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने डोल्पा जिल्ला अदालतबाट पेस भएको लिखित जवाफ।

रिट निवेदक हरि बहादुर रोकाया समेत भएको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा निजलाई डोल्पा जिल्ला अदालतबाट ज्यान सम्बन्धी महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्व सहित जन्मकैदको सजाय हुने गरी फैसला भएको छ। डोल्पा जिल्ला अदालतको फैसला पुनरावेदन अदालत जुम्लाहुँदै सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाटसमेत साधक सदर भई मुद्दा अन्तिम भई बसेको छ। अदालतको अन्तिम फैसला बमोजिम निज हरिबहादुर रोकाया कैदमा रहेको अवस्था देखिन्छ। अन्य प्रतिवादीहरू नन्दप्रसाद न्यौपाने, नैनप्रसाद पहाडी, चन्द्रलाल बुढा र लोकबहादुर चलाउने घटना पश्चात फरार रही अदालतबाट जारी भएको म्यादमा समेत हाजिर नभई मुद्दामा फरारै रहेको अवस्थामा नेपाल सरकारको निर्णयबमोजिम महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत यस कार्यालयमा मुद्दा फिर्ता लिन भनी पत्र प्राप्त भएको हुँदा सोहीबमोजिम यस कार्यालयबाट डोल्पा जिल्ला अदालतमा मुद्दा फिर्ताका लागि माग भाए बमोजिम डोल्पा जिल्ला अदालतबाट नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदका निर्णय बमोजिम निजहरूको हकमा मुद्दा फिर्ता भएको हो। यसरी तहतह हुँदै अदालतको अन्तिम फैसला बमोजिम निवेदक कैदमा रहेको तथा अन्य प्रतिवादीहरूको हकमा नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम नै मुद्दा फिर्ता भएको अवस्था हुँदा यस कार्यालयको काम कारवाहीबाट निवेदकको हक अधिकारमा कुनै पनि किसिमको आघात

पुग्न गएको नदेखिँदा रिट निवेदन खारेज गरी पाऊँ भन्ने जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय, डोल्पाका तर्फबाट पेस भएको लिखित जवाफ ।

निवेदकलाई यस कार्यालयबाट कुनै असमानता र गैरकानूनी रूपले थुनामा राखिएको छैन। डोल्पा जिल्ला अदालतको मिति २०६७।०५।२४ गतेको पत्रबाट थुनामा राख्नु भनी निज निवेदकलाई कैद पुर्जी दिई यस कार्यालयलाई बोधार्थ पत्र प्राप्त भएको हुँदा अदालतको आदेशबमोजिम नै थुनामा राखिएको हो। यस कार्यालयको काम कारवाहीबाट निवेदकको हक अधिकारमा कुनै पनि किसिमको आघात पुग्न गएको नदेखिँदा रिट निवेदन खारेज गरी पाऊँ भन्ने जिल्ला कारागार कार्यालय डोल्पाका तर्फबाट पेस भएको लिखित जवाफ ।

नियमबमोजिम दैनिक पेसी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेस हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदन सहितका मिसिल संलग्न कागज अध्ययन गरी हेर्दा यसमा निवेदन माग बमोजिमको आदेश जारी हुने हो, होइन ? भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा लसिराम रोकायाको जाहेरीले नेपाल सरकार वादी म निवेदक हरिबहादुर रोकाया समेत प्रतिवादी भएको कर्तव्य ज्यान मुद्दामा म निवेदकलाई डोल्पा जिल्ला अदालतबाट जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्‍याई भएको फैसला सर्वोच्च अदालतबाट समेत साधक सदर भई अन्तिम भएर रहेको छ। सोही बमोजिम म निवेदक कसुरदार ठहर भई सजाय भोगिरहेको छु। सोही मुद्दाका फरार प्रतिवादीहरूका हकमा मुद्दा मुलतवी रहेकोमा निजहरूको हकमा मन्त्रिपरिषदको मिति २०६५।७।११ को निर्णयानुसार फिर्ता गरेको तर मेरो हकमा विचारै नगरी भेदभावपूर्ण र असमान व्यवहार गरेको हुँदा सर्वोच्च अदालतबाट भएको अन्तिम फैसला समेत बदर गरी थुनामुक्त गरी पाऊँ भन्ने निवेदकको मागदाबी रहेको देखिन्छ। निवेदकले उल्लेख गरेको कर्तव्य ज्यान मुद्दा फिर्ता पाऊँ भनी नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदको मिति २०६५।७।११ को निर्णयको प्रतिलिपि सहित जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय डोल्पाको मिति २०६५।८।१ को पत्रद्वारा मुद्दा फिर्ता लिने कारण आधार उल्लेख गरी लेखी आएको हुँदा प्रतिवादीहरू ४ जनाको हकमा मुद्दा फिर्ता गरी तामेलीमा राखिदिने ठहर्छ भनी डोल्पा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६५।८।२ मा आदेश भएको देखियो। उपरोक्त तथ्यबाट उल्लिखित कर्तव्य ज्यान मुद्दाका प्रतिवादीहरूमध्ये रिट निवेदकका हकमा तह तहका अदालतबाट सुनुवाई भई जन्मकैदको सजाय हुने ठहरी भएको फैसला अन्तिम भएर बसेको देखिन्छ भने अन्य

प्रतिवादीहरू अदालतबाट जारी भएको वारेण्ट तथा म्यादी पुर्जीमा समेत हाजिर हुन नआई फरार रहेका कारण निजहरूको हकमा मुलुकी ऐन अ.व. १९० नं. बमोजिम मुलतवीमा रहेकोमा मुलतवीबाट जागी मुद्दा फिर्ता भएको देखिन्छ।

सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को दफा २९ को उपदफा (१) मा प्रचलित कानूनबमोजिम नेपाल सरकार वादी भई हेरिने वा नेपाल सरकारको तर्फबाट चलाएको वा नेपाल सरकारउपर परेको मुद्दा मामिला नेपाल सरकारको आदेश भएमा सरकारी वकिलले अदालतको मन्जुरीले फिर्ता लिन सक्नेछ भन्ने कानूनी व्यवस्था गरेको देखिन्छ। यसरी ऐनको व्यवस्था अनुसार नेपाल सरकारले मुद्दा फिर्ता लिने निर्णय गरी अदालतको अनुमतिले मुद्दा फिर्ता लिएको देखिँदा उक्त निर्णय एवं कामकारवाही कानूनी त्रुटिपूर्ण रहेको भन्न मिल्ने।

जहाँसम्म हर्कबहादुर रोकायालाई कर्तव्य गरी मार्ने कसुरमा समान रूपमा संलग्न अन्य प्रतिवादीहरूको मुद्दा फिर्ता भएको तर आफ्नो हकमा मुद्दा फिर्ता नगरी असमान र भेदभावपूर्ण व्यवहार भएको भन्ने निवेदकको जिकिर रहेको छ। सो सम्बन्धमा विचार गर्दा यी निवेदकको हकमा डोल्पा जिल्ला अदालतबाट जन्मकैदको सजाय हुने ठहरी फैसला भई तहतह हुँदै सर्वोच्च अदालतबाट समेत अन्तिम भएर बसेको देखिन्छ भने अन्य प्रतिवादीको हकमा शुरु तहमा नै मुद्दा विचाराधिन रहेको देखिन्छ। निवेदकको हकमा अदालतबाट अन्तिम फैसला भई सजाय ठहर भइसकेको देखिएबाट मुद्दा फिर्ता लिनुपर्ने औचित्य बाँकी रहेको देखिएन। यसरी एउटै वारदातका सम्बन्धमा मुद्दा चलेको भएपनि निवेदकको हकमा सर्वोच्च अदालतबाट समेत मुद्दा फैसला भई अन्तिम भइसकेको देखिएबाट निवेदक र अन्य प्रतिवादीको अवस्था समान रहेको भन्न मिल्ने। समान अवस्थाका व्यक्तिहरूबीच कुनै प्रकारको भेदभाव नगरी समान कानूनी संरक्षण प्राप्त हुनुपर्छ भन्ने समानताको सिद्धान्त हो। अर्थात् समानताको सिद्धान्त अनुसार समान अवस्थाका व्यक्तिहरूबीच असमान व्यवहार गर्नु हुँदैन। यी निवेदकको हकमा सर्वोच्च अदालतबाट अन्तिम फैसला भएर बसेको र अन्य प्रतिवादीको हकमा शुरु तहमा मुद्दा विचाराधिन अवस्थामा रहेको देखिँदा निवेदक र मुद्दा फिर्ता लिएका व्यक्तिहरूको अवस्था समान रहेको देखिँदैन। सर्वोच्च अदालतबाट अन्तिम भएर बसेको फैसलालाई निष्क्रिय र निष्प्रभावी बनाउने गरी रिट क्षेत्रबाट यस अदालतले आफ्नै फैसला बदर गर्न समेत मिल्ने देखिँदैन।

साथै निवेदकउपर चलेको मुद्दामा अदालतले कानूनबमोजिम सजाय ठहर गरिसकेको देखिन्छ। अदालतको फैसला अनुसार सजाय ठहर भइसकेपछि संविधान अनुसार राष्ट्रपतिबाट त्यस्तो सजायलाई माफी, मुलतवी, परिवर्तन नभएसम्म त्यसबाट उत्पन्न दायित्व वहन गर्दिन भन्न मिल्दैन। मुद्दा फिर्ता र सजाय माफी गर्ने प्रक्रिया अलग फरक भएको र निवेदकका हकमा संवैधानिक व्यवस्था अनुसार सजाय मिनाहा नभएको हुँदा सर्वोच्च अदालत समेतबाट भएको कैद सजाय निजले भुक्तान गर्न नपर्ने भन्न मिल्ने।

माथि विवेचित आधार कारणबाट डोल्पा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६५।८।२।२ मा मुद्दा फिर्ता दिने निर्णय कानूनी त्रुटिपूर्ण रहेको नदेखिएको एवं निवेदकलाई कसुरदार ठहर गरी यस अदालतबाट भएको फैसला बमोजिम कैदमा बसेको देखिएको हुँदा उक्त कार्यबाट निवेदकको संविधान प्रदत्त मौलिक हक हनन् भएको मान्न मिल्ने। अतः निवेदन माग बमोजिमको आदेश जारी हुने अवस्था नदेखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: सुरेशराज खनाल

कम्प्युटर टाइप गर्ने: विशाल खड्गी

इति संवत् २०७४ साल चैत्र ६ गते रोज ३ शुभम्.....।